

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ישעיהו פרקים מ"ו-מ"ז

פרק מ"ו

בפרקנו מופיע אחד מביטויי הנבואה הנפלאים המתארים את היחס הנצחי שבין ה' לעם ישראל "ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל ואמלט". ביטוי שאף משובץ בסיום התפילה לאחר "עלינו לשבח". הנבואה עצמה מהווה המשך ישיר לנבואה הקודמת בפרק מ"ה. בראשית הנבואה פונה הנביא לעובדי האלילים הבבליים (א-ב), ומתאר את מנוסתם מפני כורש מלך פרס יחד עם בל ונבו, אלילים הראשיים של הבבליים. ולאחר מכן פונה הנביא לבית ישראל, ומנגיד בין אפסות האלילים המשתקפת במנוסת עובדיהם העומסים אותם על שכמם, לבין יחסו האבהי של ה' לעמו.

1 "כרע בל קרס נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיכם עמוסות משא לעיפה". המוטיב המרכזי בפסוקים א-ד הוא מוטיב הנשיאה, המובע בפעלים נש"א, עמ"ס, סב"ל, מל"ט. עימדו על הניגוד העולה בפעלים אלה בין יחסי האלילים ועובדיהם (א-ב), ליחסי ה' וישראל (ג-ד).

2 ברקע תיאור נשיאת ישראל בידי ה' עומד דימוי נוסף - דימוי ההריון והלידה. כיצד מעמיק דימוי זה את היחס המיוחד בין ה' לעם ישראל? (ראו גם דברים א', לא; תהלים כ"ב, יא).

פרק מ"ז

בהמשך לפרק מ"ו שתיאר את נפילת אלילי בבל בעקבות כיבושה בידי כורש, עוסק פרקנו בנפילתה המדינית של בבל, והוא כולל נבואת פורענות ולעג לבת בבל. נבואה זו צופה את נפילתה ממרום שבתה כאימפריה הגדולה בעולם, אל שפל המדרגה. בחלקה הראשון של הנבואה מופיעים תיאורים שונים המבטאים את ההיפוך הקיצוני במעמדה של בבל (א-ז). בחלקה השני של הנבואה מתמקד הנביא בחכמי הכישוף והאסטרולוגיה הבבליים (ח-טו). בפרק הקודם לעג הנביא לאפסותם של אלילי בבל שלא הושיעו את בבל ואף את עצמם, וכאן הוא לועג לחכמי הכישוף הבבליים, שאף חכמתם לא עמדה להם להצילה.

3 בתחילת הנבואה פונה הנביא לבת בבל ומצווה עליה לעשות כמה פעולות המבטאות את מצבה המדיני השפל:

א) 'רדי ושבבי על עפר בתולת בת בבל... מה מבטאת ירידתה של בת בבל מכיסאה לארץ ושיבתה בדממה על עפר בפסוקים א-ה? ראו למשל איכה ב', י.

ב) 'קחי רחים וטחני קמח'. מה מלמדת הטחינה בריחיים על מעמדה של בבל? ראו למשל שופטים ט"ז, כא. שימו לב גם לבושה והבזיון הכרוכים בפעולות בפסוקים ב-ג.

4 בפסוקים ו-ח מפרט הנביא את שני חטאיה של בת בבל. עימדו על הזיקה שבין החטאים לבין העונשים שהושתו עליה.

5 בהמשך הפרק יורד הנביא לשורש חטאה של בבל, ומתמקד בחכמת הכישוף והאסטרולוגיה המפותחת שלה, שעליה היתה גאוותה ובה נתפרסמה בימי קדם: 'חכמתך ודעתך היא שובבתך' (=גרמה לך לסור מדרך הישר).

עיינו בפסוקים ח-י וחישובו כיצד (באופן פרדוקסלי) הביאה חכמה זו לנפילתה של בבל, הן במישור המוסרי והן במישור המדיני? שימו לב להנגדה בין הביטוי "אֲנִי וְאֶפְסִי" (מ"ז,ח; מ"ז,י) לבין הנאמר במ"ו,ט "כִּי אֲנִכִּי אֵל וְאֵין עוֹד אֱלֹהִים וְאֶפְסָ כְּמוֹנִי".

הרחבה

'יהיו כמוך עובדי כמוש' / רבי ישראל נג'ארה

הנבואות בחלק זה של ספרנו, המכוונות לגולי בבל השקועים בקרב עובדי האלילים הבבלים, כוללות ויכוחים מרובים עם האלילים ועובדיהם וביטויי לעג מגוונים. הנביא שב ומדגיש את הפער העמוק בין אלילי האומות לאלהי ישראל. נבואות אלה עומדות ברקעו של הפיוט 'יהיו כמוך' של רבי ישראל נג'ארה. הפייטן אורג בפיוטו פסוקים שונים מנבואות ישעיהו על האלילים, בייחוד מפרק מ"ו.

וְלְעוֹבְדֵי בַל יְבוֹא חֶבֶל וְלִבֵּל יִפֹּל יִקְשֶׁר חֶבֶל שֶׁר לוֹ תוֹךְ קֵהֵל וְחֶבֶל כָּאֵלוֹ אֵינוֹ תוֹךְ חֶבֶל וּבְאֵל חֵי נָפֵל לוֹ חֶבֶל	יְהִיו כְּמוֹךְ עוֹבְדֵי כְּמוֹשׁ אֲשֶׁר כָּל אִישׁ פָּסְלוֹ יַעֲמֵס וּבְתוֹךְ חִיקוֹ אוֹתוֹ יִכְמֵס וּבְעֵת צָרָה יֵאָטֵם אֵזֶן אֲשֶׁרֵי עִם אֵל חֵי גוֹרְלוֹ
כִּי לֹא כְצוֹרְנוֹ צוֹרֵם וְנַחֲוֹק מִשְׁוֹעֲתָם וּמִשְׁבָּכֵם וּמֵאֵד נִשָּׂא וְרָם וּמִי כְמוֹהוּ בְתִבֵּל וּבְאֵל חֵי נָפֵל לוֹ חֶבֶל	שָׁמַע יִשְׂרָאֵל וְהִבֵּן צוֹרֵם תוֹךְ חִיקֵם וּצוֹרְנוֹ קָרֹב לְכָל קוֹרְאָיו מִי בִשְׁחַק יִדְמָה אֵלָיו אֲשֶׁרֵי עִם אֵל חֵי גוֹרְלוֹ
וְעַל כְּתֵף יִסְבְּלוּ וְאֵין תוֹמֵךְ בְּיַמִּינָהוּ בוֹטֵחַ בְּשִׁמוֹ אֲשֶׁרֵהוּ עָלֵי עֲשׂוֹר עָלֵי נָפֵל וּבְאֵל חֵי נָפֵל לוֹ חֶבֶל	רוּעֵי אֱלִיל יִשְׂאֵהוּ וְרוּעֵנוֹ נוֹשָׂא עוֹלָם הוּ לֹא יֵיעֵף וְלֹא יִיגַע זֶה אֵלֵי הוּא וְאֵנֹהוּ אֲשֶׁרֵי עִם אֵל חֵי גוֹרְלוֹ
וּבְמִשְׁרֵי יָדָיִן עֲמִים עוֹבְדֵי אֱלִילִים אֱלֵמִים לְסִגְלָתוֹ לְעוֹלָמִים וְיִצְמִיחַ אֶת צֵיץ נוֹבֵל וּבְאֵל חֵי נָפֵל לוֹ חֶבֶל	אֵל יִשְׁפֹּט תִּבֵּל בְּצַדִּיק יִשְׁמִיד עִם טוֹבֵם כְּחֶדֶק וְיִרוֹמֵם עִם בְּחַר לוֹיָהּ יָבֵן מִקְדָּשׁוֹ בְּרָמִים אֲשֶׁרֵי עִם אֵל חֵי גוֹרְלוֹ

המשך בעמוד הבא

"ר' ישראל נאג'רה משווה ומנגיד בין הקב"ה, אל חי, לבין האלילים, והכל באירוניה, בלגלוג קל, במעין חיוך על קצות השפתיים. כך למשל, הוא מתאר את עובד האלילים שנושא את האלוה שלו בחיקו וקושר אותו בחבל על מנת שלא יפול... האליל הזה קרוב מאד לעובדו מבחינה פיזית, אולם בעת צרה הוא רחוק ממנו מרחק רב. הקב"ה, לעומת זאת, שהמרחק בינו לבין האדם הוא אינסופי, הוא האל הקרוב לכל קוראיו, המטה אוזן ועונה בעת צרה.

השיר פותח במלה מוצ' - שאין לו קיום וממשות, הוא נישא כאבק ברוח, ומסיים במלה ציץ - אותו ציץ שכעת הוא נבול, אבל מתחיל להניץ ולפרוח, והוא מסמל את פריחתו, גאולתו, של עם ישראל. ההווה שלו, שבתוכו חי גם המשורר, הוא אמנם נבול, העם בגלות, אבל אשריו שהוא מאמין באל חי, ואותו אל חי עתיד לחיות ולהפריח מחדש את עמו ואת נחלתו. הציץ מעלה בזכרון נבואה נוספת של ישעיהו הנביא, נבואה הנאמרת אודות המלך המשיח, הגואל, המתואר כחוט, ענף, היוצא ופורח מהגזע שנכרת, הלא הוא עם ישראל בגלות. וגם חוטר זה הוא בעצם ציץ, המנץ ופורח ומבשר את הגאולה:

וְיֵצֵא חֹטֵר מִגֹּזַע יִשְׂרָאֵל וְיִצְרָר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרֹחַ: וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חֲכָמָה וּבִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאֵת ה': וְהָרִיחוּ בִּירְאֵת ה' וְלֹא לְמִרְאָה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יִוְכַיֵּחַ: וְשִׁפְט בְּצַדֵּק דְלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֵגְוֵי אֶרֶץ וְהָקָה אֶרֶץ בְּשִׁבְט פִּיּוֹ וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יִמִּית רָשָׁע: וְהָיָה צֶדֶק אֲזוּר מְתַנָּיו וְהָאֲמוּנָה אֲזוּר חֲלָצִיו: וְגַר זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנֹמֵר עִם גְּדִי יִרְבֹּץ וְעִגָּל וּכְפִיר יִחַדּוּ וְנֹעַר קָטָן נִהַג בָּם... (יא,א-ו).

(מתוך: חנה פתיה/ הזמנה לפיוט <http://www.piyut.org.il/articles/420.html>)

"וּבִינּוֹ בְּמִקְרָא" < לקט ביאורי מילים לישיעיהו פרקים מ"ו-מ"ז

- פרק מ"ו**
- (א) **כָּרַע בַּל קִרְס נְבוֹ:** בל ונבו, אליליהם הראשיים של הבבלים, התמוטטו, ופסיליהם הועמסו על חיות ובהמות.
- (ג) **הַעֲמָסִים מִנִּי כְּטוֹ הַנְּשָׂאִים מִנִּי רְחִים:** ה' הוא ששומר ונושא את עם ישראל מראשית יצירתו ועד סוף הדורות.
- (ו) **הַזְלִים זָהָב מְכִיס וְכֶסֶף בְּקִנָּה יִשְׁקָלוּ:** עובדי האלילים 'שופכים' ממון רב על יצירת הפסילים. פירוש אחר: מוציאים זהב רב כאילו היה דבר זול.
- (ח) **זָכְרוּ זֹאת וְהִתְאַשְׁשׁוּהָ שִׁיבוּ פִּנְיָה לְבָב:** בפסוק יש פניה לבני ישראל, ובייחוד לאלה מתוכם שעזבו את ה' לטובת האלילים, שיזכרו את ייחודו ובלעדיותו של ה' המתגלים בהיסטוריה, ויתחזקו באמונתם.
- (יא) **קָרָא מִמִּזְרַח עֵיט מֵאֶרֶץ מִרְחָק אִישׁ עֲצָתִי:** ה' הוא שקרא לכורש שהגיע מפרס המזרחית לבבל, המדומה לעוף דורס ומהיר. פירוש אחר: 'עֵיט' מלשון עצה בארמית, בהקבלה לצלע השניה. כורש מבצע את תכניתו ועצתו של ה' להכניע את בבל לגאול את ישראל.
- (יב) **שָׁמְעוּ אֵלַי אֲבִירֵי לֵב הַרְחֻקִים מִצְדָּקָה:** פניה לאנשים מישראל שאינם מוכנים לקבל את דברי הנביא על הגאולה וליבם קשה וסרבן.

- פרק מ"ז**
- (ב) **גְּלִי צִמְתְּךָ חֲשָׁפִי שִׁבְלִי גְלִי שׁוֹק עֲבָרֵי נְהָרוֹת:** בת בבל תושפל לעין כל, כשתסיר את הצעיף המסמל את מעמדה כגבירה ובת חורין, ותרים את שולי בגדיה כדי לעבור בנהר כמנהג השפחות.
- (ג) **נָקַם אֶקַח וְלֹא אֶפְגַּע אָדָם:** לא אקבל תפילת אף אדם שיבקש עליהם רחמים.
- (ט) **בָּרַב כְּשִׁפְיָךְ בְּעֲצַמַת חֲבָרִיךָ מֵאֵד:** למרות שבבל עשתה מעשי כשפים רבים, לא הועילו לה להצילה מהצרות שבאו עליה.
- (י) **וּתְבַטְחִי בְּרַעַתְךָ אִמְרַתְּ אִינוּ רְאִי חֲכַמְתְּךָ וְדַעַתְךָ הִיא שׁוֹבְבָתְךָ:** בבל עשתה מעשים רעים בבטחה וללא חשש מעונש, וסמכה על חכמת הכישוף שלה שהטתה אותה מהדרך הישרה.
- (יא) **וּבָא עָלֶיךָ רָעָה לֹא תִדְעִי שַׁחְרָה וְתַפֵּל עָלֶיךָ הָיָה לֹא תוֹכְלִי כִפְרָה:** בניגוד לביטחונה ויהירותה, כאשר יבואו על בבל צרות באופן פתאומי היא לא תדע כיצד להגן ולכפר על עצמה.